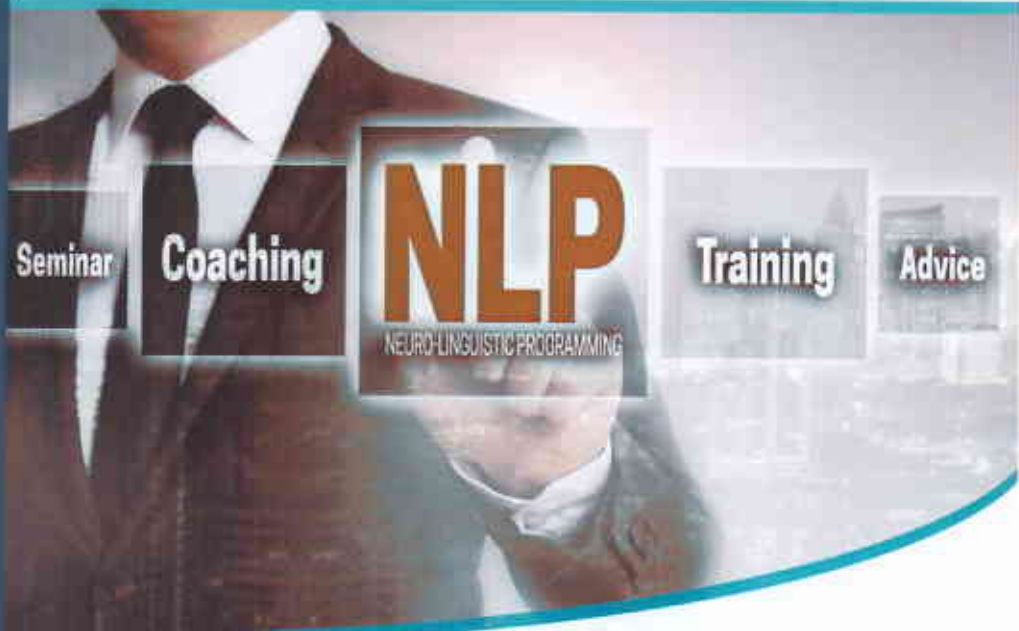

Globe
EDIT

Шахноза Гулямова

Ўзбек тили семантик анализаторининг лингвистик асослари

Монография

Шахноза Гулямова

**Ўзбек тили семантик
анализаторининг лингвистик
асослари**

Монография

GlobeEdit

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingImage.com

Publisher:

GlobeEdit

is a trademark of

Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the Omniscryptum S.R.L.

Publishing group

str. A. Russo 15, of. 61, Chisinau-2068, Republic of Moldova Europe

Printed at: see last page

ISBN: 978-620-0-62732-2

Шахноза Гулямова

Ўзбек тили семантик анализаторининг

лингвистик асослари

Монография

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА Ўрта МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ УНИВЕРСИТЕТИ

ГУЛЯМОВА ШАХНОЗА КАХРАМОНОВНА

**ЎЗБЕК ТИЛИ СЕМАНТИК АНАЛИЗАТОРИНИНГ ЛИНГВИСТИК
АСОСЛАРИ**

Монография

Гулямова Шахноза Кахрамоновна
[Матн]:
Ўзбек тили семантик анализаторининг лингвистик асослари
Монография / Шахноза Кахрамоновна Гулямова. – Тошкент, 2021. – 266
бет.

Монографияда лингвистик анализатор тушунчаси, унинг турлари ва
таъриф, семантик анализ ва синтезнинг маънавий автоматик тахлилданги
аҳолиги, семантик анализатор ва унинг ахборот-қидирув тизимида туғган
проблемалар, семантик анализатор ва компьютер лингвистикасида омонимия
проблемаси, аграмматик тилшунослик ва компьютер тили масаласи,
лексика, корпусда омонимияни фарқлаш/ бартараф этиш масаласида
инновацион фарқлаш омиллари; аграмматик тилшуносликда
полифункционал ва кўп маъноли сўзлар таъкид; полифункционал ва кўп
маъноли сўзларнинг кўп маъноли сўзлар таъкид; полифункционал таърифи;
полифункционал ва кўп маъноли сўзлар таъкид учун филътрлаш таърифи;
полифункционал ва кўп маъноли сўзларнинг ўз ичига фарқлаш омиллари
полифункционал ва кўп маъноли сўзларнинг таърифи.

Ушбу монография компьютер лингвистикаси, корпус лингвистикаси,
лексика, аграмматик тилшунослик фанларини ўқитишда фойдаланиш мумкин.
Монография профессор-ўқитувчилар, магистрант, докторант, мустақил
таълимчи, амалий тилшунослик омиллари мўъжизалари.

Масъул муҳаррир:

Менглиев Бахтиёр Ражабович – филология фанлари доктори,
профессор

Тақризчилар:

Раунопа Лайло Рахимовна – филология фанлари доктори, профессор
Хамроева Шахло Миржановна – филология фанлари доктори, доцент

Монография Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат Ўзбек тили ва адабиёти
университети Илмий-техник Кенгашининг 2021 йил 26 июлдаги 7-сонли йилги йиллик кенгаши
билан нарҳас тасвир этилган.

Тошкент – 2021

МУНДАРИЖА

КИРИШ..... 6

I БОБ. СЕМАНТИК АНАЛИЗАТОРНИНГ АХБОРОТ-КИДИРУВ ТИЗИМИДАГИ АҲАМИЯТИ..... 9

1.1. Лингвистик анализатор тушунчаси, унинг турлари ва таснифи..... 9

1.2. Семантик анализ ва синтезнинг автоматик тахлилидаги аҳамияти..... 18

1.3. Семантик анализатор ва унинг ахборот кидирув тизимида туғилган ёрдамчи боб бўйича хулоса..... 31

II БОБ. АХБОРОТ КИДИРУВ ТИЗИМИДА ОМОНИМЛИКНИ ФАРҚЛАШНИНГ ЛИНГВИСТИК АСОСЛАРИ..... 45

2.1. Алфавитий тилшунослик ва компьютер лингвистикада омонимия тадқиқи..... 47

2.2. Корпусда омонимияни фарқлаш/ бартараф этиш масаласи..... 64

2.3. Омонимликни фарқлаш омиллари..... 92

Иккинчи боб бўйича хулоса..... 112

III БОБ. АХБОРОТ КИДИРУВ ТИЗИМИДА ПОЛИФУНКЦИОНАЛ ҲАМДА КҮП МАЪНОЛИ СЎЗЛАРНИ ФАРҚЛАШНИНГ ЛИНГВИСТИК АСОСЛАРИ..... 114

3.1. Алфавитий тилшуносликда полифункционал ва кўп маъноли сўзлар тадқиқи..... 114

3.2. Полифункционал ва кўп маъноли сўзларни корпусда бартараф этиш учун филътрация тажрибасидан..... 136

3.3. Полифункционал ва кўп маъноли сўзларни ўз ичига фарқлаш омиллари..... 150

Учинчи боб бўйича хулоса..... 175

IV БОБ. ЎЗБЕК ТИЛИ СЕМАНТИК АНАЛИЗАТОРИ УЧУН ОМОНИМ, ПОЛИФУНКЦИОНАЛ ВА КҮП МАЪНОЛИ СЎЗЛАР КУРШОВИНИ ЛИНГВИСТИК АСОСЛАРАНИ МОДЕЛЛАШТИРИШ..... 178

4.1. Омоним сўзлар куршовини лингвистик моделлаштириш..... 178

4.2. Полифункционал сўзлар куршовини лингвистик моделлаштириш..... 201

4.3. Кўп маъноли сўзлар куршовини лингвистик моделлаштириш..... 210

Боб бўйича қисқа хулоса..... 218

ХУЛОСА..... 220

ҚОЎЎЛДАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР..... 223

ИЗОВАЛАР..... 248

СЎЗБОШИ

Тил жуда мураккаб таълим бўлганлиги туфайли компьютер тилшунослигида автоматик матн таҳлили; автоматик матн синтези; автоматик лугатларни яратиш ва қўлаб-қувватлаш; автоматлаштирилган ахборот-кидирув тизимларини яратиш; машина таржимаси; автоматик тил ўрнини тизимларини яратиш, лингвистик маълумотлар базаларини яратиш; инвентарий ва амалий тилшунослик масалаларини ечишнинг дастурий йўналишларини ишлаб чиқиш каби турли йўналишлар ривожланиб бормоқда. Шу жиҳатдан “Ўзбек тили семантик анализаторининг лингвистик асослари” монографиясида ёритилган масалалар долзарблик касб этади.

Тил корпуси ва у билан боғлиқ бўлган фан, яъни корпус лингвистикаси XX асрнинг охири XXI аср бошида тилшунослик ва тил ўқитиш методикасига шиддат билан кириб келган янги йўналишдир. Корпус тилшунослиги замонавий амалий тилшуносликнинг устувор йўналиши ҳисобланади. Корпус тилшунослиги замонавий компьютер технологияларидан фойдаланган ҳолда лингвистик маълумотлар корпуслари (матн корпуслари) куришнинг умумий тамойилларини белгилайди. Ёзма ва овозли матнларнинг лингвистик ҳодисаларини тушлаш методологиясини, шунига қарамай, уларни сақлаш ва таҳлил қилиш усулларини ишлаб чиқади. Бугун компьютер лингвистикасида анализаторларни ишлаб чиқиш долзарб масала бўлиб турибди.

Ш.Гулямованинг ушбу монографияси – ўзбек тили семантик анализаторининг назарий асосларини ишлаб чиқишга бағишланган фундаментал тадқиқот. Бу иш келгусида тил корпусларини яратиш, матнни семантик таҳлил ва таҳрир қилиш, табиий тилни қайта ишлашда муҳим миқоли бўлиб хизмат қилади.

Бахтиёр Менглиев,
филология фанлари доктори, профессор